

2. Голина В.В., Колодяжний М.Г. Кримінологічна політика України: сутність та передумови її формування. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2012. Вип. 23. С. 53–63.
3. Дроздов О.Ю. Соціально-психологічні фактори динаміки агресивної поведінки молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05; Черніг. держ. пед. університет ім. Т.Г.Шевченка. Чернігів, 2003. 45 с.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : ВД «ІнЮре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
5. Галаган В.І. Причини та умови негативного впливу засобів масової інформації на формування злочинної поведінки неповнолітніх. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2. Т. 4. С. 21–24.
6. Булатецкий П.С. Влияние средств массовой информации на насильственную преступность (криминологический аспект) : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2013. 23 с.
7. Кушнарьов С.В. Вплив засобів масової інформації на правосвідомість неповнолітніх: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2009. № 2. С. 24–31.
8. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. Санкт-Петербург : Питер, 1997. 336 с.
9. Дрёмин В.Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества: монография. Одесса : Юридична література, 2009. 613 с.
10. Тард Г. Преступник и преступление. Сравнительная преступность. Преступления толпы / сост. В.С. Овчинский. Москва : ИНФРА-М, 2009. 391 с.

ЧАПЛІНСЬКА О. В.,
студентка V курсу
факультету адвокатури
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

СМЕТАНІНА Н. В.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.9:343.326

СУЧАСНА СТРАТЕГІЯ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті запропоновано ефективні заходи запобігання тероризму з урахуванням досвіду провідних іноземних держав та організацій, а також сформовано Стратегію запобігання тероризму з огляду на реальну ситуацію, що склалась в Україні.

Ключові слова: запобігання тероризму, фінансування тероризму, стратегія запобігання тероризму, заходи запобігання тероризму.

В статье предложены эффективные меры предотвращения терроризма с учетом опыта ведущих иностранных государств и организаций, а также сформирована Стратегия предотвращения терроризма, исходя из реальной ситуации, которая сложилась в Украине.

Ключевые слова: предотвращение терроризма, финансирование терроризма, стратегия предотвращения терроризма, меры предотвращения терроризма.

In the article we offer effective measures to prevent terrorism, using experience of leading foreign states and organizations, and formed the Strategy for the Prevention of Terrorism, based on the real situation that has developed in Ukraine.

Key words: prevention of terrorism, finance of terrorism, terrorism prevention strategy, terrorism prevention measures.

Вступ. Одним з найнебезпечніших та найбільш поширених проявів злочинності в сучасному світі є тероризм. Аналізуючи події останніх 20 років, можна з упевненістю сказати, що ХХІ століття – «століття тероризму», а саме явище – глобальна проблема нашого часу. Тероризм не обмежується кордонами, не має національності чи расової належності, характеризується особливою жорстокістю, цинізмом, непередбачуваністю, масштабністю та найвищим рівнем небезпечності, дестабілізує світовий порядок та становить реальну загрозу міжнародному товариству загалом. Окрім того, це явище заподіює безпосередню шкоду кожній окремій державі, загрожує національній безпеці, конституційному ладу, політичній системі, громадянському суспільству, перешкоджає можливості реалізації прав і свобод, знищує матеріальні, соціальні та інші цінності. Однак найвагомішим підтвердженням небезпечності тероризму є те, що він забирає життя ні в чому не винних людей, і ці втрати неможливо ані оцінити, ані компенсувати.

Довгий час Україна вважалась країною з найнижчим рівнем тероризму через те, що лідери міжнародних терористичних організацій не розглядали її як об'єкт терористичної діяльності. Проте ситуація кардинально змінилася у зв'язку з подіями, які мали місце у 2014 році на Сході України та анексією Криму.

Питання запобігання тероризму активно досліджуються науковцями і практиками. Дослідженням даної проблеми займалися такі українські правники, як Б.Д. Леонов, М.В. Рибачук, В.К. Єфіменко, В.В. Половніков, В.Ф. Антипенко, В.О. Глушков, В.П. Ємельянов, В.В. Крутов, В.А. Ліпкан, І.М. Рижов та інші.

Постановка завдання. Метою статті є розробка ефективних заходів запобігання тероризму з урахуванням досвіду іноземних держав, організацій, а також обґрунтування запропонованих шляхів запобігання тероризму з огляду на сучасні реалії, що склалися в Україні.

Результати дослідження. Відповідно до даних міжнародної відкритої бази The Global Terrorism Index 2017 (Глобальний індекс тероризму 2017) наша держава у рейтингу терористичної загрози займає 17 місце (для порівняння в 2012 році – 51 місце) серед 163 країн світу, ставши єдиною країною Європи, яка потрапила в топ-20 рейтингу, та 1 місце серед європейських країн [1].

У 2014 році кількість смертей у результаті актів тероризму зросла на 80% порівняно з минулими роками. Відповідно до The Global Terrorism Index 2015 Україна займає 4 місце за кількістю смертей від тероризму – 665 жертв. При цьому перше місце займає Нігерія, 2 – Ірак, 3 – Афганістан. У 2015 році кількість жертв терористичних актів становила 358 осіб [2].

Аналізуючи статистичні дані Генеральної прокуратури України з 2013 по 2018 роки, можна зробити висновок про динаміку злочинності. Якщо в 2013 році загальна кількість злочинів становила 7, то в 2014 – 2 053. Найбільша кількість злочинів зафіксована в 2016 році – 2 345 [3]. Спостерігаємо стрімке збільшення кількості злочинів, які вчинялися переважно на території Луганської та Донецької областей.

Отже, проаналізувавши вищенаведені показники, можна з упевненістю сказати, що проблема тероризму як ніколи актуальна для України. Щоб забезпечити національну безпеку країни, цілісність, недоторканність, а головне – зберегти життя людей, необхідно шукати нові та вдосконалювати старі шляхи боротьби з тероризмом, використовуючи при цьому найновіші досягнення техніки, науки. Проте найкращий спосіб боротьби зі злочинністю це запобігання їй. Потрібно найбільше зусиль докладати саме превентивним діям, які б виключали виникнення загрози тероризму взагалі.

Рада ЄС визначає запобігання як діяльність, що охоплює всі заходи, які так чи інакше сприяють скороченню злочинів, а також зменшенню відчуття небезпеки у громадян як кількісно, так і якісно безпосередньо за допомогою утримання від злочинних дій або через політику і втручання, спрямовані на зменшення можливостей для вчинення злочинів, а також через впливи на причини злочинності. Передбачається діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, науковців та фахівців у галузі права, а також кожного окремого громадянина [4].

Тероризм як негативне соціальне явище був би неможливим за відсутності необхідних засобів та фінансових ресурсів, які сприяють його існуванню. Небезпечність фінансування тероризму в тому, що відповідні дії створюють умови ефективної діяльності терористів, спрямовані на матеріальне забезпечення терористичної діяльності. Боротьба з фінансуванням тероризму є важливим заходом запобігання тероризму, оскільки за відсутності коштів не буде можливості для вербування нових учасників терористичних об'єднань, розробки та вдосконалення нових технічних засобів ведення терористичної діяльності, створення та удосконалення матеріально-технічної бази (придбання приміщень, військової техніки, засобів зв'язку та негласного отримання інформації, комп'ютерної мережі, зброї).

Своєчасне виявлення джерел фінансування ускладнюється багатьма обставинами. Насамперед тим, що можуть застосовуватись методи як прямого, так і опосередкованого фінансового забезпечення. Рух коштів може здійснюватися шляхом використання різноманітних фінансових систем, неприбуткових організацій, фіктивних фірм, офшорних компаній, благодійних організацій та фондів, а також шляхом готівкових розрахунків, в тому числі пожертвувань, благодійних, меценатських внесків. Дуже часто фінансування тероризму ззовні виглядає як звичайна законна фінансова операція. Необхідна комплексна діяльність усіх органів та організацій, фізичних та юридичних осіб. Важливо також здійснювати міжнародне співробітництво в боротьбі з фінансуванням тероризму.

На нашу думку, на відповідні дії не може поширюватись банківська, адвокатська, нотаріальна таємниця. Працівники банків, адвокати, нотаріуси негайно повинні повідомляти про вчинення чи підозру у вчиненні незаконних фінансових операцій.

Варто також посилити прикордонний контроль за перевезенням готівкових коштів та золота під час перетину. Особи, які викликають підозри, мають ретельно перевірятися, навіть якщо вони ввозять менше дозволених 10 тис. євро. Митні органи повинні отримати більше повноважень для підвищення ефективності контролю за готівковими коштами та банківськими картками, що пересилаються поштою.

Особливо важливим є посилення механізму відстеження фінансових операцій. Насамперед йдеться про перешкоджання можливості використання банківської системи для фінансування тероризму. Банківська діяльність повинна проводитись за принципом «знай свого клієнта», тобто за принципом абсолютної ідентифікації усіх клієнтів, які звертаються за послугами, з можливістю простежити весь процес здійснення фінансових операцій.

Необхідними заходами запобігання тероризму є загально соціальні. Тероризм найчастіше розвивається в умовах поглиблення соціально-політичної та економічної кризи. Наша держава не стала винятком. Через наявність складної економічної ситуації великій кількості населення стали недоступними необхідні стандарти життя, добробуту. Дефіцит робочих місць призводить до неможливості задоволення матеріальних потреб. На психологічному рівні в особи виникає соціальний протест проти державної влади та суспільства в цілому. Тому насамперед потрібно змінити економічну й соціальну політику в державі.

Тероризм – це завжди ідеологічне явище. Модель поведінки людини залежить від її ціннісних орієнтацій, ставлення до суспільства, певних поглядів та внутрішніх переконань, які найчастіше формуються завдяки вихованню, освіті, життєвому досвіду. Тому надзвичайно важливо займатися формуванням правильного життєвого світогляду кожного громадянина. На жаль, так склалось історично, що Україна «розділена» на Схід і Захід. В таких умовах спостерігається занепад національної ідеї, що і призвело до сепаратизму, загострення конфлікту між окремими групами. У великої кількості населення нашої держави відсутнє почуття патріотизму, любові до Батьківщини та свого народу, єдина мета – збереження цілісності нашої країни та бажання боротись за неї і краще життя. На нашу думку, це і є головною причиною тієї ситуації, яка склалась сьогодні в Україні. Тому потрібно велику увагу приділяти вихованню патріотичного почуття у громадян, любові до своєї країни. У школах доречно вивчати твори українських письменників, історію, дивитись вітчизняні фільми, а головне – пояснювати дітям, що Батьківщина одна і її потрібно берегти.

Важливу увагу слід приділяти недопущенню поширення сепаратистських поглядів та терористичної ідеології. Це можна зробити шляхом обмеження кола спілкування, відвідування сайтів в мережі Інтернет, доступу до проросійських телеканалів. Прикладом правильної політики в ідеологічній сфері є досвід Великої Британії. Ключовими завданнями Антитерористичної стратегії цієї країни є здійснення запобіжних заходів, спрямованих на протидію поширенню терористичної ідеології; захист і підтримку осіб, уразливих для екстремістської й терористичної ідеології; підтримку освітніх, релігійних, культурних і виправних установ, де існує небезпека радикалізації громадян. Ці напрями розробляються та впроваджуються шляхом прямого співробітництва та взаємодії між безпековими службами країн – членів ЄС [5, с. 19].

У наш час спостерігається високий рівень ксенофобії стосовно окремих етносів, дискримінація та релігійна нетерпимість. Важливо забезпечити міжкультурне та міжконфесійне порозуміння в суспільстві, високий рівень толерантності один до одного. Необхідно зближувати людей різних груп, національностей, конфесій шляхом проведення спільних розважальних, виховних, освітніх закладів, знайомства з традиціями і культурою на різноманітних фестивалях, ярмарках, впровадження туристичних, концертних програм. Особливу увагу цьому повинні приділяти Міністерство культури, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України.

Необхідною умовою нейтралізації терористичної загрози є формування ефективної державної політики, що вимагає вироблення чіткої концепції та стратегії, базових принципів, концептуальних засад і визначення шляхів їх практичної реалізації, а також удосконалення правових та організаційних механізмів управління національною безпекою, його відповідного інтелектуально-кадрового і ресурсного забезпечення. На нашу думку, необхідним є створення єдиної Стратегії запобігання тероризму (далі – Стратегія), яка повинна являти собою систему положень, що визначають основні завдання, принципи, напрями удосконалення, першочергові заходи та очікувані результати від її реалізації. Нині в Україні діє Концепція боротьби з тероризмом, ухвалена Указом Президента України від 23 квітня 2013 р. № 230/2013. Проте положення цього документа є об'єктивно застарілими і неспроможними ефективно регулювати реальну ситуацію в країні. Іншими документами, які частково визначають шляхи запобігання тероризму, є: Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України. Однак вони не містять усіх необхідних превентивних засобів і опосередковано вирішують проблему. Створення єдиної, комплексної Стратегії покликане визначити усі можливі шляхи запобігання тероризму в усіх сферах суспільного життя, враховуючи міжнародний досвід та досвід проведення АТО.

Для формування основних положень Стратегії України доречно скористатись досвідом іноземних держав, які вже мають відповідні документи у своєму законодавстві. Насамперед ефективну систему заходів запобігання та боротьби з тероризмом продемонстрували США. Сучасна стратегія боротьби з тероризмом у США покликана забезпечити два ключових

завдання: захистити державу, її громадян і союзників по всьому світу від терористичних атак і водночас створити максимально несприятливе для функціонування тероризму міжнародне середовище. Для виконання цих завдань адміністрація США представила так звану стратегію «чотирьох D»: Defend – захистити; Defeat – знищити; Deny – відмовити; Diminish – зменшити [6, с. 394].

Основними положеннями Стратегії внутрішньої безпеки ЄС у сфері боротьби з тероризмом є: попередження радикалізації та вербування громадян для участі в терористичній діяльності шляхом розширення можливостей громадянського суспільства, місцевих органів влади й експертного співтовариства; позбавлення терористів доступу до фінансів, відстеження й перекриття фінансових операцій шляхом заморожування активів та запобігання доступу до вибухових, біологічних, хімічних і ядерних речовин; запобігання тероризму на транспорті, передусім авіаційному та морському [5, с. 27].

Пропонуємо наступні основні положення Стратегії запобігання тероризму в Україні:

- 1) З'ясування характеру терористичної загрози в Україні, основних детермінант, причин і умов виникнення терористичної загрози;
- 2) Визначення цілей, завдань державної політики у сфері запобігання злочинності;
- 3) Визначення комплексу напрямів, заходів, шляхів та способів досягнення відповідних цілей та завдань;
- 4) Вирішення питання фінансового, наукового, технічного, інформаційного та ресурсного забезпечення відповідних заходів;
- 5) Забезпечення міжнародного співробітництва та використання міжнародного досвіду;
- 6) Прогнозування результатів здійснених заходів та подальше встановлення відповідності очікуваних результатів реальним.

Як вже зазначалось, запобігання тероризму повинно бути комплексним і найперше, що слід зробити, – вдосконалити чинне законодавство. Ефективним засобом запобігання тероризму буде внесення змін до законодавства. Насамперед пропонуємо передбачити кримінальну відповідальність за пропаганду тероризму та поширення відповідної ідеології, а також інформації, що містить в собі вказівки на форми, тактику, методи вчинення терористичних актів, інструкції, рекомендації щодо здійснення терористичної діяльності, а також поширення ідей релігійного екстремізму, сепаратистських поглядів. Окрім того, вирішити питання про відповідальність за ввезення на територію України різноманітних журналів, брошур, книг та інших матеріалів, які містять вище перелічену інформацію [7, с. 146].

Також недостатньо врегульованим залишається питання визнання організації терористичною. Для вирішення цього питання пропонуємо звернутись до законодавства Ізраїлю. Закон дозволяє Міністру оборони Ізраїлю визнати за спеціальною процедурою конкретну організацію терористичною, якщо вона систематично: 1) вчиняє або заохочує вчинення терористичних актів, у тому числі шляхом підготовки терористів, надання зброї тощо; 2) іншим чином сприяє діяльності терористичних організацій. Також має місце автоматичне розповсюдження статусу «терористична організація» на будь-яку дочірню чи іншу підконтрольну терористичній організації юридичну особу, навіть якщо вона має іншу назву. Організація, яка надає допомогу терористичній організації, може отримати статус «допоміжної» організації та підпасти під державні санкції [8, с. 312]. Таким чином здійснюється абсолютний контроль за усіма «підозрілими» суб'єктами, що дозволяє ефективно запобігти здійсненню ними терористичної діяльності.

Необхідними превентивними діями є також забезпечення безпеки на державному кордоні та вдосконалення міграційної політики. Не можна сказати, що всі мігранти в Україні є потенційними терористами, проте більшість учасників терористичних дій на Сході це переважно найманці з Росії, а винуватці міжнародного тероризму – вихідці з країн Близького Сходу, Південно-Східної Азії, Перської Затоки.

Міграція як процес створює можливості для терористичних організацій, надаючи перш за все доступ до країни, що їх цікавить. Доступ отримується двома способами: мігранти потрапляють в країну безпосередньо з метою здійснення терористичної діяльності;

проводиться пропаганда та схилення до вчинення дій мігрантів, які вже перебувають на території країни. Вони потрапляють на територію держави як легальним способом (студенти, лікарі, науковці, особи, які отримують дозвіл на постійне місце проживання), так і використовуючи канали нелегальної міграції.

Особливо небезпечними є нелегальні мігранти. Найчастіше вони проникають на територію України завдяки діяльності злочинних груп, які займаються переміщенням нелегальних мігрантів через кордон, виготовленням та забезпеченням їх піддробленими документами, реєструють їх за неправильними адресами, що надалі призводить до неможливості спостереження та контролю за іноземцями. Тому, по-перше, необхідно ретельно перевіряти відомості про осіб, які бажають перетнути державний кордон, і якщо виявлено хоч невелику причетність цих осіб до будь-яких незаконних організацій, забороняти в'їзд; по-друге, здійснювати постійний контроль за тими особами, яким надано дозвіл на в'їзд; по-третє, виявляти та викривати злочинні організації, які сприяють нелегальній міграції, а також боротись з корумпованими зв'язками між цими групами та працівниками державних служб, які сприяють їм у злочинній діяльності [9, с. 251].

Наступним способом запобігання є посилення охорони потенційних об'єктів тероризму. Насамперед сюди слід віднести об'єкти підвищеної небезпеки: АЕС, ТЕС, ГЕС, хімічні та промислові підприємства, державні, муніципальні установи, аеропорти, вокзали, метрополітен, транспортні засоби, торгові центри, бізнес-центри, дипломатичні та консульські установи іноземних держав та інші. Особливо актуальним для України є забезпечення підвищеної безпеки на військових об'єктах Збройних Сил України: арсеналах, базах зберігання озброєння і техніки, боеприпасів та паливно-мастильних матеріалів. Особливо важливо зберігати таємницю про місцезнаходження таких об'єктів, посилити їх охорону.

Висновок. Нами був запропонований комплекс заходів правового, соціального, ідеологічного, виховного характеру, спрямований на ефективне вдосконалення існуючого законодавства, покращення роботи органів державної влади, вирішення проблем в окремих сферах, забезпечення гармонії в суспільстві. Відповідна система превентивних дій розроблялась з урахуванням досвіду провідних іноземних держав та зважаючи на реальну ситуацію, яка склалась в нашій країні.

В системі зазначених заходів особливе місце посідають заходи, спрямовані на боротьбу з фінансуванням тероризму. Саме завдяки наявності необхідних фінансових ресурсів у терористів з'являється можливість вербування нових членів, придбання найновішого обладнання, техніки, зброї та вчинення терористичних актів. Тому передусім необхідно боротись з корупцією в державі, реформувати фінансову, банківську, фіскальну, митну систему в Україні.

Необхідним є створення Стратегії запобігання тероризму як єдиного документа, в якому б визначався реальний характер терористичної загрози, основні напрями державної політики, передбачались усі необхідні превентивні заходи, спрямовані на запобігання відповідного злочину, вирішувалось питання фінансового, ресурсного, технічного забезпечення відповідної діяльності.

Список використаних джерел:

1. The Global Terrorism Index 2017. URL: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/global-terrorism-index-2017.pdf> (дата звернення 02.04.2019).
2. The Global Terrorism Index 2015. URL: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf> (02.04.2019).
3. Статистична інформація Генеральної прокуратури України. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення 05.04.2019).
4. Crime prevention the EU. ACT Communication from the Commission to the Council the European Parliament - Crime prevention in the European Union // Europe: Activities of the European Union/ Summaries of legislation URL: <http://www.europa.eu/scadplus/en/lvb/133258.htm>.

5. Маркєєва О.Д., Скалецький Ю.М. Протидія тероризму, нерозповсюдження зброї та матеріалів масового знищення й захист критичної інфраструктури: зб. матеріалів Міжвідомчої експертної робочої групи, створеної при НІСД / за ред. О.Д. Маркєєвої, Ю.М. Скалецького. Київ : НІСД, 2013. 104 с.

6. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2016 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2016. 432 с.

7. Державна політика у сфері протидії тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України: збірник матеріалів Інтернет-конференції (Київ, 25 червня 2015 року). Київ : Національна академія прокуратури України; Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, 2015. 225 с.

8. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (15 грудня 2017 року). / уклад.: Севрук Ю.Г., Попов Г.В., Лісова Н.В. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 430 с.

9. Половніков В.В. Запобігання терористичним актам на державному кордоні України. Тероризм і національна безпека України : матеріали наук. конф. (Україна, Київ, 11 квіт. 2002 р.) / Нац. акад. внутр. справ України, Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблем боротьби з організ. злочинністю. Київ, 2003. С. 247–251.

